

hleb; i pogled samo, njegovi mali pomoćnici i sami zapnu i krenu u potragu za istom robom, pa po celu noć rade i preda nj postavljaju knjižatke priča u osvetljenom njihovom pozorištu. Nema bojazni da će se on sada uplašiti; iščezao je ubrzani puls, nestali su žmarci koje je osećao po glavi; umesto toga tapše, tapše sve jače, sve ga više zanima što se to zbiva, sve se većma divi svojoj vlastitoj dovrtljivosti (jer sve on to sebi pripisuje u zaslugu), i napokon pobeđonosno skače i budan je, budan uz povik: »Imam priču, dobra će biti!« S takvim i sličnim osećanjima posmatra on ove noćne predstave, i s ovako žustrim povici- ma, kako je to činio Klaudije u onoj drami, prekida predstavu u sred sređe. Često je razočaran kad se probudi: spavao je su- više duboko; tako to ja objašnjavam; njegovi mali pomoćnici nisu odoleli dremežu, nesigurno su, posrćući su odigrali svoje uloge, pa komad sada budnom duhu deluje kao splet besmislica. A ipak, kako su ga često ovi besani kepeci valjano poslužili i ponudili mu bolje priče od onih koje je sam mogao da sastavi dok je dokono seдео u loži i uživao u njihovim predstavama.«

Pisac sebi, vidimo, kao da odriče bilo kakav stvaralački dar; njegovo nadahnuće kao da je nešto spoljašnje i njemu samom nerazumljivo; on kao da je samo instrument u rukama njemu neznane sile. Otuda smemo reći (a u tome su se pravcu okrenu- le, reklo bi se, majnovije ocene Stivensovog esejističkog dela) da ovaj njegov tekst o snovima sadrži prikaz stvaralačkog čina kao neravnopravnog spoja inspiracije i zanatske veštine, dat u duhu romantičarskih teorija o snu i kreativnoj imaginaciji.

Stivensov tekst *Poglavlje o snovima* je višestruko zanim- ljiv: psihološki i književnostilistički. Ova dva elementa se u Stivensovom kazivanju prepliću. Nesumnjivo je zanimljivo iskustvo i sposobnost o kojima naš pisac govori i oni će, sma- tram, imati znatnu privlačnost za lekare i psihologe. S druge strane, istoričari književnosti i filolozi zabeleže da je ovo vrlo eksplicitno svedočanstvo o tome kako su nastajala neka dela Stivensova, kao i to da je ovo jedan od najeksplicitnijih teorijskih tekstova ove vrste.

U TEKSTU SU NAVEDENI STAVOVI IZ:

- Adair, Patricia M: *The Walking Dream, A study of Coleridge's Poetry*, Edward Arnold Ltd, London 1967.
 Bodkin, Maud: *Archetypal Patterns in Poetry, Psychological Studies of Imagi- nation*, Oxford University Press, Oxford 1934 (reprinted 1971).
 Butts, Dennis: *R. L. Stevenson*, The Bodley Head, London 1966.
 Calder, Jenni: *R L S, A life Study*, Hamish Hamilton, London 1980.
 Humo, Olga: »Kolridžova pesnička sinteza nesvesnih i svesnih činilaca u izgrad- nji moralnog stava«, *Anali Filološkog fakulteta*, Knj. VII, »Naučno delo«, Beograd 1967.
 Humo, Olga: *English Critical Texts, Selected and Explained*, ISRO »Privredno finansijski vodič«, Beograd 1980.
 Schenk, H. G.: *The Mind of the European Romantics*, Oxford University Press, Oxford 1979.
 Viebrock, Helmut: »Die Englische Romantik«, *Die Europäische Romantik*, Athe- näum, Frankfurt am Main 1972.
 Wellek, René: *A History of Modern Criticism, The Romantic Age*, Yale Univer- sity Press, New Haven and London 1955 (reprinted 1976).

rad sna u sklopu geštalt terapije

lewis alban

william groman

Oslobođen brojnih fizičkih, prostornih, društvenih i vremen- skih ograničenja, rad sna se približava metafizičkom (izvan fizičkog) događaju. Sanjanje se samo približava mada u potpunosti nikada ne postaje metafizički događaj, zato što tri međuzavi- sna i ograničavajuća činioca koji utiču na realnost, istovremeno deluju i na ovu skrivenu dramu. Ta tri činioca su, po svom ka- rakteru, biološki, psihološki i društveni. U okviru biološke obla- sti fizički mehanizmi i telesni procesi omogućuju egzistenciju i saznanje samog sna. Psihološka i socijalna oblast određuje sa- držaj sna.

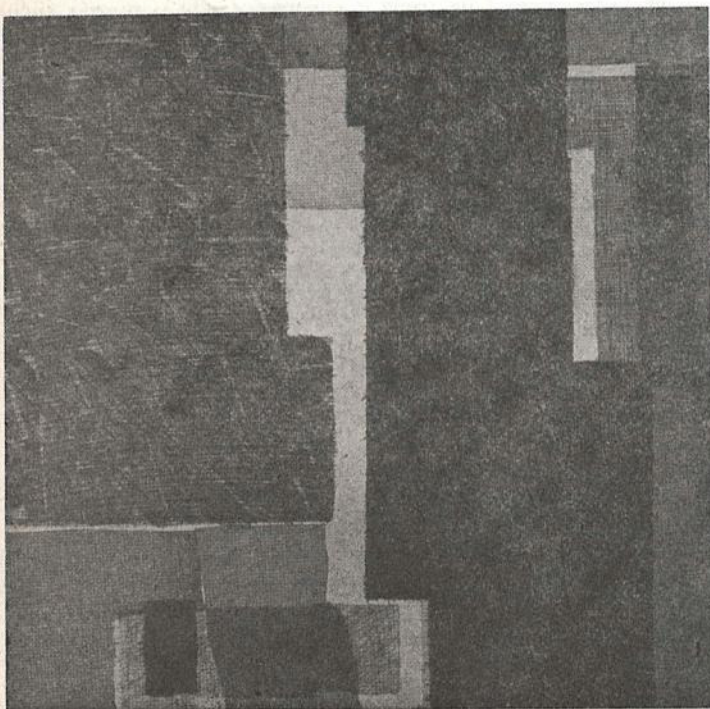
Ono što snu daje karakter natprirodnog događaja je, prvo, činjenica da u toku sanjanja sadržaj sna može ubedljivo da pro- kosi, pa čak i zameni sve realne fizičke odnose i zakone. Od zamišljenih objekata iz realnosti snevač može da stvara nove forme ili njihove odnose. Takva produkcija novih formi i njiho- vih odnosa je zajednička svim fantazijama, koje se mogu raz- nim umetničkim sredstvima prikazati. Drugo, u toku sna, isku- stvo sna se uzima kao stvarno, bez obzira na bizarnost sna.

Ono što događajima i situacijama u snu daje izgled stvar- nog, nije samo lični odnos snevača (koji je istovremeno i sne- vač i svedok) prema ličnostima i objektima sna, već takođe veštačka distanca između njega i nekih delova aspekata dra- me. Pošto neke ličnosti u snu imaju različito shvatanje od oso- be koja ih sanja, stvoren je utisak brojnih ličnosti. Međutim, individualnost tih ličnosti je obmana; snevač je onaj koji ih stvara skupa s njihovim motivacijama, kao uostalom i sam na- crt i scenario sna. Ipak, snevač se u snu ne identifikuje sa shva- tanjem i ponašanjem ličnosti u snu; on se jedino identifikuje sa »sobom«. Ova iluzija individualnosti, u snu stvara utisak re- alnih društvenih odnosa. Istina, ove brojne ličnosti u snu, ili projektovani delovi ličnosti snevača, su uglavnom dovoljno bli- ske da bi se mogle prepoznati i razumeti, ali istovremeno i do- voljno udaljene da bi se uopšte mogle personifikovati ili »ob- jektivirati« kao posebne ličnosti u scenariju sna.

Snevač može poricati da njegovo viđenje događaja u snu sledi iz ugla bezlične publike (i) ili iz ugla određene ličnosti. Kombinacija projekcija ličnosti i sposobnost snevača da refle- ktuje, kao i da sagleda vlastito i tuđe ponašanje, služi da u snu veštački rekonstruiše određenu prostornu distancu koja, na pri- mer, podseća na doživljaj u pozorištu za vreme predstave. Međutim, unutar sna međuodnosi su mnogo složeniji, i moguće su brojnije kombinacije nego što je to u budnom stanju. Tako je stvoren utisak, manje ili više jasan, dubinskog viđenja društve- nog odnosa, potom odnosa između nekoliko pojedinaca i »selfa« i jedne ličnosti i »selfa«. Stvarno, svako ljudsko iskustvo, javno ili tajno, svaki izraz, svako mišljenje i osećanje se mogu uplo- titi u kontekstu, scenariju, obliku i sadržaju sna.

Iako često sanjamo, skoro uvek, svaki novi san doživljava- mo kao neponovljiv događaj. U budnom stanju, isti taj događaj često doživljavamo istovremeno ili kao uobičajen, ili kao jedin- stven. Uobičajen jer se može ponoviti, a jedinstven zato što se odigrao po prvi put baš tada, npr. danas. Istina, u snu je ose- ćanje jedinstvenog mnogo učestalije od osećanja uobičajenog sna. Snovima nedostaje osećanje kontinuiteta koje je, uglavnom, prisutno u budnom stanju.

S teorijskog stanovišta geštalt terapije, snovi imaju značaj u tome što otkrivaju složene odnose snevača prema stvarnosti, vlastitom telu i različitim stranama svoje ličnosti. Uprkos ovom značaju, ti odnosi nisu neposredno očigledni, i često su nejasni. U teoriji geštalt terapije se smatra da san ukazuje na one strane života i ličnosti snevača koje je on odbacio iz slike o sebi. Takvi mesvesni delovi »selfa« postoje u ličnosti, mada se u snu pojavljuju kao strani samom snevaču.

branko suhy: no. 60, 1981, bakropis u boji i akvatinta

Po analogiji, san se može tretirati kao znakovna poruka ili kao slagalica (jigsaw puzzle). Delovi slagalice se moraju tako iskombinovati kako bi se dobila slika cele ličnosti. Sam san se može shvatiti kao pokušaj organizma da sve delove ličnosti postavi na njihovo pravo mesto. U idealnom slučaju, snevač bi u budnom stanju morao da prepozna celu sliku, u svim njenim delovima, kao sebe. Međutim, to se retko dešava. Uobičajeno je da snevač u budnom stanju neprestano nastavlja da poriče ili odbacuje neželjene delove sebe, i spreman je da prihvati samo neke simbole sna kao deo sebe. (...)

Izgleda da terapeut nema udela u iskustvu pacijentovog sna, čije je pravo značenje samo ovom drugom pristupačno, toliko da samo on može otkriti i doživeti značajnu vrednost sna. Istina, terapeut može iskoristiti tri putokaza koja će mu pomoći da razume simboličku ili metafizičku poruku sna. U pitanju su tri forme sna: (1) *obrtnanje realnosti*, (2) *sažimanje realnosti* i (3) *otpor prema realnosti*, koje su se najčešće pojavljivale u izveštajima o snu. Razlike među ovim formama umnogome zavise od sadržaja sna. Sve imaju funkcionalnu sličnost u tome što se odnose na neko *izbegavanje*. Zato se »poruke« iz sna mogu »dešifrovati« uz istovremeno saznanje o ponašanju i ličnosti snevača.

U formi sna *obrtnanje realnosti* se odnosi na preokretanje i zamenjivanje određenih delova stvarnosti. Ovaj oblik prikrivenog izbegavanja može preokrenuti trenutno neprihvatljivu situaciju. Na primer, ako smo u besparici, možemo sanjati da smo dobili na kladionici, ako smo poniženi, možemo sanjati da trijumfujemo, ili ako ne možemo da realizujemo svoje želje, možemo sanjati da smo gospodari sveta... Odsjaj poruke *sažimanja realnosti* se često nalazi u temama koje se odnose na idealizovanje ili izolovanje individue u smislu apstrahovanja. Slavan heroj, dobročinitelj itd... Posledica takvih poruka je u tome da snevač favorizuje imaginarno — određene uloge i sklonosti; on skoro nema nikakav odnos s onim što oseća i doživljava, i više reaguje na pseudosituacije nego na aktuelne događaje.

Možda je najvažniji oblik onog sna koji se odnosi na *otpor prema realnosti*. Ovi otpori su mnogo otvoreniji u snovima nego u budnom stanju. Oni se mogu tretirati kao psihičke teškoće koje guše i sprečavaju puno i otvoreno iskustvo, tako što inhibiraju konstruktivne napore, interese i uzbuđenja. Staviše, ti otpori stvaraju anksioznost. Oni se istovremeno pojavljuju i u snu i u imaginarnom. Može se reći da se otpor pruža onome što je otuđeno od »selfa« (...)

Smisao snova je u egzistencijalnim porukama koje se odnose na ono što nam nedostaje ili čega ima previše u životu, tj. odnose se na naše izbegavanje da delamo i živimo. (...) Sa stanovišta gestalt terapije, sigurno je najznačajniji rad na snu koji je *repetitivan i povratan*. Kroz san se izbegavanja stabilizuju, i to kroz povratak priče ili varijacija na istu temu ili teme. Izbegavanje se realizovalo u priči. Možda ponavljanje sna predstavlja stalan pokušaj da se suočimo sa životnim problemima, a ne da ih naprosto izbegnemo... S ovog teorijskog gledišta, možemo pretpostaviti, na jednoj strani, da ličnost koja ima ponovljene snove u stvari nastoji da izbegne probleme iz prošlosti koji su prisutni i u sadašnjosti, i, na drugoj strani, ona koja pokušava da reši problem kroz ponavljanje sna. Sadržaj takvih izbegavanja predstavlja imaginarne osobine ličnosti.

S engleskog preveo: Obrad Savić

IZVOR:

Lewis Alban & William Groman, »Dreamwork in a Gestalt Therapy Context«, u: »The American Journal of Psychoanalysis«, Vol XXXV, No 2, Summer, 1975. Iz teksta su prevedeni samo oni odeljci koji se direktno odnose na gestaltističku teoriju sna. Obimniji deo originala, koji se odnosi na gestaltističku tehnologiju rada na snu, ovde nije preveden. (Prim. prev.)

gorazd šafjan: sindon IX, 1981, litografija

kako razvoj mišljenja utiče na tumačenje i doživljavanje sna

Ljiljana guzina - dimitrijević

Postoje, uglavnom, dve opšte strategije u razmatranju snova. Jedna je da se o snu govori kao o fenomenu, o odnosu spavača prema svom ličnom doživljaju, tj. u okviru odnosa subjekta i realnosti sa stanovišta psihologije saznanja. Naravno, tu ne može da se izbegne razmatranje uzroka snevanja, funkcije sna uopšte, ne ulazeći pri tom u rasvetljavanje pojedinačnog sadržaja snova. Druga strategija se bavi razmatranjem sadržaja sna, analizom »teksta«, osvetljavajući tako posebne karakteristike ličnosti spavača i njegove potrebe.

I jedna i druga strategija ne zaobilaze (ili bar ne poništavaju) prividnost snova. Prividnost sna se, međutim, u ove dve strategije tretira različito. U prvoj se prividnost razmatra u funkciji saznanja o svetu uopšte, pri čemu prividnost zaklanja, ili maskira, objektivnu realnost. U drugoj, ova prividnost se posmatra u funkciji subjektivnih potreba, odnosno, ona maskira subjektive stvarne potrebe i želje. Drugim rečima, privid »preobražava« naše želje, impulse, nagone u neku vrstu simboličke, koja je toliko živa i jasna da san, zbog toga, može da se doživi kao realni događaj; ili privid može da bude tako »očit« da maskira odnos subjektivno — objektivno.

Koja je osnovna funkcija sna? Čemu san služi? Možemo da kažemo da je zasluga psihoanalize to što san ima tako izuzetan značaj za dobro uravnoteženi život pojedinca. Prema psihoanalitičarima, san služi za uspostavljanje ravnoteže na unutrašnjem planu, a ova se ravnoteža remeti onda kada različiti objekti nisu u harmoniji sa željama subjekta. Drugim rečima, san služi za zadovoljenje želja, on predstavlja simbolično zadovoljenje onoga što je na javi, na ovaj ili onaj način, osujećeno. U deca je ovaj mehanizam najvidljiviji, jer je obično vrlo ogoljen i direktan: ako se detetu zabrani da nešto učini, veoma često dete to »ostvari« u snu i ujutro samo objavi. U ranim godinama nema svesti o tome da je san privid. Tek kasnije dete shvati da je san »lažljiv«, ali, bez obzira na to, on spavaču pruža zadovoljstvo. San je upravo ono što nas zadovoljava i usrećuje.

Postoji i jedna, reklo bi se, druga vrsta snova: strašni snovi, moćne more ili košmari. Njih deca i neki primitivni ljudi doživljavaju kao kaznu. Čemu služe košmari? Strašnim snom čovek stavlja sebe u situaciju prividnog, kratkotrajnog gubitka objekta (osobe, stvari) do kojeg mu je veoma stalo. Kada se spavač probudi, objekt je opet tu, s njim se ništa nepovratno nije dogodilo, i ovo saznanje izaziva zadovoljstvo i olakšanje — »Dobro je što je to bio samo san!«

Tako se, u stvari, postojanje strašnih snova ne protivi osnovnom psihoanalitičkom načelu, da je osnovni uzrok sna ispunjenje želje da objekt bude prisutan u svom konstantnom obliku. Razlika je samo u tome što se u strašnom snu želje ispunjavaju obilaznim putem, izokola (détour-om), pomoću repetitivne kompulzije, kako bi to rekli psihoanalitičari, a ova je repetitivna od izuzetne važnosti za formiranje stalne slike jednog objekta.